

A magyar katonai büntetés-végrehajtás helye és helyzete a büntetőjogi szankciórendszerben

A katona helyzete a magyar büntetőjogi szankciórendszerben

Mint általában az európai jogrendszerek, a magyar büntetőjogi szankciórendszer is speciális szabályrendszert állít fel az állam külső és belső befolyásolástól mentes törvényes működését biztosító erőszakszervezetek – a büntetőjog által katonának tekintett – tagjai által elkövetett szabályszegések szankcionálására.

A speciális szabályrendszer követelményei alapján a Büntető Törvénykönyv Különös Részének utolsó fejezetében a katonai életviszonyok között elkövethető különleges bűncselekményeket határoz meg, és a katonák egyes munkajogi köteleességszegését beemeli a büntető jog által szankcionált cselekmények közé, és e bűncselekményeket a törvény kizárólag szabadságvesztés büntetéssel rendeli büntetni. A Büntető Törvénykönyv az Általános Részében a katonákkal szemben alkalmazható speciális katonai mellékbüntetések (lefokozás, szolgálati viszony megszüntetése, rendfokozatban visszavetés, várakozási idő meghosszabbítása) bevezetése mellett egyes főbüntetés kizárása (közérdekű munka), illetve a szabadságvesztés eltérő végrehajtási szabályainak megállapításával is kifejezi a katona speciális helyzetét a büntetőeljárásban.

A különleges szabályrendszert a külvilág felé jól mutatja a büntetőeljárás törvény, a bíróságok szervezetéről és az ügyészség szervezetéről szóló törvények azon rendelkezései, amelyek alapján katonákkal szemben katonai és egyes köztörvényes bűncselekmények miatt csak az általános ügyészségi és bírósági szervezettől elkülönült katonai ügyészségek, illetve a katonai ügyészségek székhelyén lévő megyei bíróságok és a Fővárosi Ítéltábla katonai tanácsai, mint kizárólagos hatáskörű bűnüldöző és igazságszolgáltatási szervek járnak el. Ezen kívül a büntetőeljárás törvény több különös eljárási szabályt is bevezet a katonai büntetőeljárásba (pl. katonával szemben fegyelmi okból is sor kerülhet előzetes letartóztatás elrendelésére).

Az általános szankciórendszertől súlyosabb szabályokkal ellentétben, a büntetés-végrehajtási jogszabályok között meghatározott speciális katonai büntetés-végrehajtási normák inkább a katonai bűncselekményt elkövetőknek a katonai rendbe való visszasegítését és így katonai állományban való tartását segítik elő a büntetés-végrehajtási és büntetőjogi normák részben történő könnyítésével vagy szigorításával.

A katona, mint a büntetés-végrehajtási jog speciális alanya

A büntetőjog speciális alanya a katona, amely kategóriába a Btk. alkalmazásában a fegyveres erők tényleges, továbbá a rendőrség, a büntetés-végrehajtási szervezet és a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományú tagjai tartoznak.

Ha az ilyen kategóriájú elítélt a katonai szolgálatban megtartható, katonai fogdában kell végrehajtani a hivatásos, a szerződéses és a sorállományú katonára kiszabott, egy évet meg nem haladó szabadságvesztést.

A katona számára fontos az a körülmény, hogy sem a hivatásos, sem pedig az általános hadkötelezettségen alapuló szolgálati viszonyt – önmagában – sem az előzetes letartóztatás, sem pedig a szabadságvesztésnek a Katonai Fogházban történő végrehajtása nem szünteti meg. Így az előzetes letartóztatásban levő, valamint katonai fogdában szabadságvesztését töltő katona is a katonákra vonatkozó büntetőjogi rendelkezések hatálya alá tartozik.

A hivatásos és a szerződéses állományú katonák, valamint a rendvédelmi szervek hivatásos tagjai tekintetében a kiszabott büntetésnek katonai fogdában történő elrendelése szükségszerűen csak akkor következhet be, ha a szolgálatban megtarthatóságra is figyelemmel a bíróság a terheltet a büntetett előlethez fűződő hátrányok alól való előzetes mentesítésben részesítésre érdemesnek találja, egyéb esetekben velük szemben a szabadságvesztés katonai fogdában való végrehajtására nem kerülhet sor. A bíróságnak az ügydöntő határozata kihirdetését megelőzően mindig vizsgálnia kell azt, hogy a katona megtartható-e a katonai szolgálatban. Nem tartható meg a szolgálatban a sor- és a hivatásos állományú katona akkor, ha az elkövetett bűncselekmény jellegénél fogva a személye fokozottan veszélyes a társadalomra, és a bűncselekmény tárgyi súlya is jelentős, vagy a kiszabandó szabadságvesztés az egy évet meghaladja.

A sorkatonai szolgálatból már leszerelt és a tartalékos állományúként visszatartott katonára kiszabott szabadságvesztés katonai büntetés-végrehajtási intézetben szintén nem rendelhető el. Amennyiben hivatásos állományú katonáról a FÜV. Bizottság megállapítja, hogy a katonai szolgálat teljesítésére a továbbiakban alkalmatlan és vele szemben végrehajtandó szabadságvesztést szab ki a bíróság, akkor nincs helye a büntetés katonai fogdában való végrehajtásának.

A katonai büntetés-végrehajtás speciális szabályai

A hatályos törvényi rendelkezés szerint, ha a katona elítélt a szolgálatban meghagyható, akkor katonai fogházban kell elsődlegesen vele szemben végrehajtani a szabadságvesztést, ha az egyéb törvényi feltételek is fennállnak. Ezekben az esetekben a büntetés-végrehajtás célja az, hogy az elítéltek a szabadságelvonnás ideje alatt se kerüljenek ki a szolgálati rend és fegyelem hatálya alól. A katonai fogház biztosítja a katonai életviszonyoknak megfelelő büntetés-végrehajtást.

A katonai fogház egyébként nem a szabadságvesztés büntetés egyik végrehajtási fokozata, hanem olyan sajátos végrehajtási mód, amely kizárólag a Btk. Általános Részének katonai fejezetében írt feltételek együttes megléte esetén alkalmazható a katonának minősülő elkövetőkkel szemben. A speciális végrehajtási mód alkalmazhatóságának egyik törvényi feltétele, hogy a bíróság ítéletében meghatározott szabadságvesztés időtartama nem haladhatja meg az egy évet. További feltétel, hogy a bíróság által meghatározott végrehajtási fokozat csak fogház lehet, és egyúttal végrehajtási módként a katonai fogházat jelölje ki.

A katonai fogház a Magyar Honvédség büntetés-végrehajtási feladatokat ellátó katonai szervezete. A szabadságvesztés végrehajtásának rendje a katonai fogdában „a katonai sajátosságokból fakadó eltérésekkel” a fogház rendjének felel meg. A katonai büntetés-végrehajtás rendjét a Bv. Kódex által meghatározott keretek között, a szolgálati jogviszonyokat szabályzó törvények büntetés céljával nem ellentétes rendelkezéseit betartva az igazságügy-miniszter a hadügy-miniszterrel együtt közös rendeletben szabályozza.

Az elítéltek szolgálati kötelezettségei és jogai annyiban szünetelnek, korlátozhatók, amennyiben erről az ítélet vagy jogszabály rendelkezik, illetve amennyiben ezek érvényesülése a büntetés céljával ellentétes. Az elítéltek a szabadságvesztés végrehajtása alatt rendfokozati és fegyvernemi jelzés nélküli egyenruhát viselnek.

A katonai bv. intézetben a szabadságvesztés végrehajtásának feladata az elítélt törvénytisztelő, fegyelmezett katonává nevelésének elősegítése. Ennek elérését az elítélt szabadságának elvonásával, katonai nevelésével, lehetőleg katonai célú és jellegű munkáltatásával, valamint a nevelés egyéb eszközeinek és módszereinek felhasználásával kell biztosítani.

A szabadságvesztés végrehajtása alatt a hivatásos, a szerződéses és sorállományú elítélteket rendfokozatuknak megfelelően el kell különíteni, továbbá az elítéltek katonai kiképzési érdekből a büntetés-végrehajtás céljának megfelelő sajátos nevelési elvek, eszközök és módszerek, és a büntetés időtartalma alapján is csoportosíthatók.

A katonai bv. intézetben belül az elítéltek részére zárt körletet kell kialakítani. Az elhelyezési körleten belül külön elhelyezést kell biztosítani a sorállományúaknak a tisztesig bezárólag, a hivatásos és szerződéses tisztesek, tiszthelyettes és zászlós, valamint a tisztek részére. A tiszteken belül a tábornokokat külön kell elhelyezni. A külön szolgálati viszonyú és fegyvernemű katonákat el kell különíteni. Az elítélt a foglalkozási időn túl a zárt körletben, a zárási időn túl pedig az elhelyezési körletében köteles tartózkodni, azt csak a napirendben meghatározott időben, parancsra vagy engedélyre hagyhatja el. A zárt körleten belül az elítélt a rend és fegyelem megtartása mellett szabadon járhat. Ezen bv. intézetben belüli elkülönítési szabályok az általános büntetés-végrehajtási szabályok között a börtön fokozat szabályainak felel meg.

Az elítélt a hozzátartozójával, valamint az általa megjelölt és a katonai bv. intézet parancsnoka által engedélyezett személyekkel tarthat kapcsolatot. A kapcsolattartásból a katonai bv. intézet parancsnoka kizárhatja azokat, akikkel a kapcsolat az elítéltre kedvezőtlen hatású lehet. Az elítélt havonként két alkalommal, alkalmanként két látogatót fogadhat. A látogatás időtartalma két óra.

Az elítéltek nevelésében fel kell használni a katonai kiképzést, valamint különös gondot kell fordítani arra, hogy az elítéltek a katonai alakulatukkal való kapcsolatukat fenntartsák és fejlesszék. Az elítélt nevelését; a katonai szolgálati rend és fegyelem, valamint a katonai fogház rendjét meghatározó rendelkezések következetes megtartásával, sajátos katonai kiképzéssel, lehetőleg katonai célú és jellegű munkáltatással, az értelmi és erkölcsi nevelés eszközeinek, valamint a közösség nevelő erejének felhasználásával, továbbá a parancsnoki dicsérő és fenyítő jogkör alkalmazásával kell biztosíta-

ni. Különös gondot kell fordítani arra, hogy az elítélt magatartását, erkölcsi felfogását más elítéltek vagy kedvezőtlen kapcsolatok károsan ne befolyásolják. Az állományilletékes parancsnokság az elítélttel és a katonai bv. intézettel való kapcsolattartás útján segítséget nyújt az elítélt neveléséhez.

Az elítéltek kiképzését a katonai bv. intézet feladatának megfelelően kidolgozott irányelvek alapján kell megtervezni és végrehajtani, a kiképzés időtartalma napi 3 óra, ezen kívül az elítélt munkára is kötelezhető, a munkáltatás időtartalma napi 5 óra. Az elítélt az elítélése előtti beosztására is figyelemmel jelölhető ki a katonai fogházon kívüli munkára.

A fogva tartás során lehetővé kell tenni, hogy az elítélt a szabad idejének felhasználásával, a katonai bv. intézet rendjének sérelme nélkül, önképzés útján folytassa már megkezdett tanulmányait, illetve képezze magát, tanulmányai végén abból vizsgát tegyen. E célból rövid tartamú eltávozás engedélyezhető.

Minden katona elítélttől meg kell követelni a katonai szolgálati rend és fegyelem, valamint a katonai bv. intézet rendjének maradéktalan megtartását. A rend és fegyelem megtartását felügyelettel, őrzéssel és szükség esetén kényszerrel is biztosítani kell. Az elítélt köteles a katonai szolgálati rendet és a fegyelmet, valamint a büntetés-végrehajtás rendjét megtartani, a katonai fogház parancsnokának és beosztottainak parancsait, valamint a munkáltatás során a munkavezető, továbbá – feladatának teljesítése körében – a megbízott elítélt utasításait vonakodás nélkül, gyorsan és pontosan teljesíteni.

A katona elítélt a büntetés-végrehajtásával kapcsolatban kérelemmel és panasszal fordulhat, illetőleg közérdekű bejelentést tehet a katonai bv. intézet parancsnokához, a felügyeletet gyakorló ügyészhez, az Igazságügyi Minisztérium Büntetés-végrehajtási Felügyeleti Főosztályához. A katonai bv. intézet parancsnoka a hozzá intézet kérelem, panasz vagy közérdekű bejelentés esetén a katonai szabályok szerint meghatározott módon jár el. Ha annak elintézése a hatáskörét meghaladja, illetőleg nem a büntetés-végrehajtással kapcsolatos, haladéktalanul továbbítja az elbírálásra illetékes szervhez. Az elítélt jogait és kötelezettségeit személyesen csak úgy gyakorolhatja, hogy ne sértse a büntetés-végrehajtás rendjét.

Az elítélteket a katonai bv. intézet parancsnoka, helyettese és az alegységparancsnok jutalmazhatja meg. Rövid tartamú eltávozásban csak az részesíthető, aki szabadságvesztésből legalább három hónapot letöltött. Az elítélteket a katonai bv. intézet parancsnoka, helyettese és az alegységparancsnok fenyítheti meg. A fegyelmi eljárás lefolytatása a katonai szabályokban meghatározott módon történik.

Mivel sem a hivatásos, sem pedig az általános hadkötelezettségen alapuló szolgálati viszonyt – önmagában – sem az előzetes letartóztatás, sem pedig a szabadságvesztésnek a Katonai Fogházban történő végrehajtása nem szünteti meg, az előzetes letartóztatásban levő, valamint a katonai fogdában szabadságvesztését töltő katona is a katonákra vonatkozó büntetőjogi rendelkezések hatálya alá tartozik. Ilyen értelemben az előzetes letartóztatás helyének, vagy a katonai fogdában engedély nélküli elhagyását is a katonákra vonatkozó (Btk. 343. §, Btk. 345. §) Különös Részbéli törvényi rendelkezések alapján kell minősíteni, és ezért a Btk. 245. §-ába ütköző fogolyszökés megállá-

pítésának nem lehet helye. Ez a gyakorlat irányadó a katonai fogdában, őrizetben lévő katonára is.

Ha a katonai elítélt szolgálati viszonya megszűnt, a büntetést, illetőleg annak hátralévő részét fogházban kell végrehajtani. Ha a szabadságvesztést töltő katonával szemben a bíróság a büntetés hátralévő részét a fogháznál eggyel szigorúbb végrehajtási fokozatban rendeli végrehajtani a büntetés-végrehajtás rendjének ismételt és súlyos megzavarása miatt [Btk. 46. § (1)], akkor a szabadságvesztés a továbbiakban már nem katonai büntetés-végrehajtási intézetben kerül végrehajtásra. Ebben az esetben a katonát le kell szerelni.

A katonai büntetés-végrehajtás megváltozó feladatai

Ahogy a fentiekben kifejtésre került jelenleg a katonai büntetés-végrehajtás keretében kell végrehajtani az olyan hivatásos, szerződéses, sorállományú katonára kiszabott 1 évi szabadságvesztést meg nem haladó fogházbüntetést, amelyet a bíróság az elítélt szolgálatban tarthatósága érdekében katonai fogdában rendel végrehajtani, továbbá katonai fogdában, a katonai büntetés-végrehajtási szabályok alapján lehet végrehajtani a katona ellen elrendelt őrizet és előzetes letartóztatás foganatosítását.

A sorállományú katonaság feltételeinek változása kapcsán a sorköteles katonai szolgálat idejének csökkenése, közeljövőben lehetséges megszűnése, és így a magyar honvédség szerkezetében a hivatásos és szerződéses állományú katonák térnyerése mellett összességében a honvédség létszámának csökkenése dominánsan megváltoztatta a katonai büntetés-végrehajtás feladatai közötti megoszlást. Míg korábban a sorállományú katonák és a hivatásos állományú katonák katonai fogházban végrehajtandó szabadságvesztésének végrehajtása volt a fő feladat, jelenleg egyre inkább a kényszerintézkedések katonai fogházban való foganatosítása lépett elő. A feladat változási folyamatot erősíti az új büntetőeljárás törvény 2005. január 1-jén hatályba lépő új szabálya, mely szerint a fegyveres erők tényleges állományú tagjainak előzetes letartóztatása kivételesen helyőrségi fogdában is végrehajtható, a büntetés-végrehajtási szervezet hivatásos állományú tagjainak előzetes letartóztatását szolgálati viszonyuk megszűnése után is rendőrségi, vagy katonai fogdában kell végrehajtani.

A katonai büntetés-végrehajtás új feladatainak kidolgozása az új Büntető Törvénykönyv kodifikációjának is egy jelentős kérdése lehet. A megalkotásra kerülő új büntetés-végrehajtási törvény az új Btk-val együtt lehetőséget teremthet a katonai büntetés-végrehajtás reformjára. Az elmúlt évtized tapasztalatai alapján egyre nagyobb szükség van a büntetés-végrehajtáson belül a katonaként elítélt fogvatartottak és az egyéb köztörvényes bűncselekményt elkövetők fogvatartásának teljes elkülönítésére. Az elkülönítés tökéletes eszközül szolgál a katonai fogház, ezért az új Btk. és Bv. törvény kodifikációja során nem csak olyan esetben kell lehetőséget biztosítani szabadságvesztés büntetés katonai fogházban történő végrehajtására, amikor a katona szolgálatban tarthatósága érdekében van szükség erre a speciális végrehajtási módra, hanem abban az esetben is, ha a katona, mint elkövető védelme, és ezzel együtt a társadalomba való visszavezetése érdekében szükség lehet erre az elkülönített végrehajtási módra. Ez utóbbi

esetben – álláspontom szerint – lehetőséget kell teremteni a fogházat meghaladó büntetés-végrehajtási kategóriában 8 évet meg nem haladó szabadságvesztés katonai büntetés-végrehajtási intézetben való végrehajtására is.

A közeljövőben a katonai büntetés-végrehajtás jelenlegi három feladata helyett három új feladat jelenhet meg. Ezek a feladatok a következők. Először: olyan katonák szabadságvesztésének végrehajtása, akiknek a szolgálatban megtarthatósága miatt lehetőséget kell biztosítani a katonai rendbe való visszailleszkedésükre. Másodsor: olyan volt katonák szabadságvesztésének végrehajtása, akik korábbi beosztásuknál fogva veszélyeztetve lennének az általános büntetés-végrehajtási intézetekben, és a társadalomba való visszavezetésük elősegítése érdekében speciális magatartásnormák előírása szükséges számukra, továbbá harmadszor: a katonákkal szemben alkalmazandó őrizet és előzetes letartóztatás végrehajtása.

Ese Ferenc